

GROEN KAPITAAL

Groen is belangrijk. Het houdt onze steden aantrekkelijk, is nodig voor duurzame landbouw en helpt ons droge voeten te houden. De provincie wil het duurzaam gebruik van Groen Kapitaal stimuleren op vier thema's. Dat leidt tot een aantrekkelijk, biodivers en duurzaam Noord-Holland.

Wij noemen dit het Klavertje Vier van Groen Kapitaal.

HET GOEDE VOORBEELD GEVEN

PROVINCIE ALS GROENE KOPLOPER

- Bermen als infrastructuur
- Bermen voor luchtkwaliteit
- Groen grondgebied

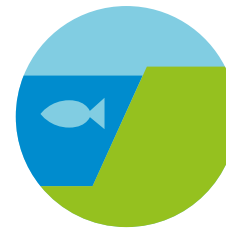

UITVOEREN

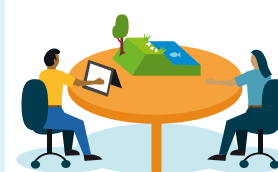
- Ecologisch bermbeheer
- Ontsnippen van wegen
- Verkennen grassap als strooizout

ANDEREN FACILITEREN

STERK GROEN/BLAUW NETWERK

- Schoon water en biodiversiteit als basis.
- Groen om water vast te houden.

SAMENWERKEN

- Provinciale vaarwegen en oevers vergroenen
- Samenwerking met waterschappen
- Kansen regionale kringen

DUURZAME GROENE ECONOMIE

- Duurzame landbouw
- Groene bedrijfsterrinen
- Groene innovatie

AANJAGEN

- Pilots natuur-inclusieve landbouw
- Vergroening bedrijventerrein
- Tijdelijke natuur stimuleren

GROENE GEZONDE LEEFOMGEVING

- Groene wijken
- Schone lucht, rust en ruimte
- Goed bezochte natuurgebieden

AANJAGEN

- Kennis delen
- Inspirerende voorbeelden en onderzoek
- Betrekken bij groen

Bijlage 1: Uitgebreide toelichting op de aanpak Groen kapitaal voor PS

Aanleiding: afname van de biodiversiteit in Noord-Holland

In het coalitieakkoord hebben wij uitgesproken dat wij binnen het bestaande beleid van landschap en natuur meer aandacht willen besteden aan biodiversiteit.

De provincie heeft een verantwoordelijkheid voor behoud en verbetering van de biodiversiteit in Noord-Holland. Om dit te bereiken is tot nu toe vooral gestuurd op het realiseren van een samenhangende structuur van natuurgebieden (het Natuurnetwerk). Binnen deze gebieden worden ook de Europese natuurdoelen (Natura 2000) gerealiseerd.

Dit beleid is succesvol. Het Natuurnetwerk is grotendeels gerealiseerd en de beleidstheorie dat verbinding van gebieden tot een robuust natuurgebied leidt tot een verbetering van het ecosysteem, blijkt in de praktijk te werken.

De laatste jaren wordt echter duidelijk dat alleen hiermee de achteruitgang van de gehele biodiversiteit niet tot stilstand kan worden gebracht. Het Onderzoek Biodiversiteitsgrademeters Noord-Holland dat afgelopen voorjaar is opgeleverd, laat zien dat in natuurgebieden de achteruitgang weliswaar lijkt te verminderen, maar dat de biodiversiteit daarbuiten nog altijd verslechtert.

Het is om de doelstellingen te halen noodzakelijk om, naast het afmaken van het Natuurnetwerk, ook aandacht te besteden aan de biodiversiteit *buiten* natuurgebieden.

Wij willen dit, zoals ook voortvloeit uit onze Agenda Groen en de Rijksnatuurvisie, doen door natuur weer nadrukkelijker in verbinding te brengen met de samenleving en de kansen die daaruit ontstaan te benutten. Op die manier willen we de biodiversiteit behouden en Noord-Holland tevens klimaatbestendig, aantrekkelijk en gezond houden.

Biodiversiteit als Groen Kapitaal

Mens en natuur gaan in Noord-Holland van oudsher samen. Onze natuurlandschappen zijn dan ook vaak door menselijk handelen, en vanuit een menselijke behoefte, ontstaan. Het is daarom niet verwonderlijk dat Noord-Hollanders veel belang hechten aan natuur en landschap, zowel in hun directe omgeving als in natuurgebieden.

Biodiversiteit heeft een intrinsiek belang, maar de biodiversiteit in onze provincie is tevens van grote *maatschappelijke* waarde. Het is ons Groene Kapitaal. Het groen biedt ruimte voor rust en ontspanning. Het maakt onze woonomgeving aantrekkelijk, gezond en economisch concurrerend. Het biedt kansen voor nieuwe verdienmodellen in de circulaire en *biobased economy*. En ook voor onze (grondgebonden) landbouw is de biodiversiteit van groot belang.

Behoud van dit Groene Kapitaal is bij uitstek een belang dat iedereen in de provincie raakt. Daarom kiezen wij ervoor om dit groene kapitaal te versterken in samenwerking met diezelfde stakeholders.

Afgelopen voorjaar hebben wij daarom de conferentie Groen Kapitaal georganiseerd. Het succes van deze conferentie bevestigde ons beeld dat er veel kansen zijn en dat mensen de provincie beschouwen als een belangrijke partner bij hun initiatieven om bij te dragen aan meer biodiversiteit. De hier ontstane energie willen we vasthouden en benutten om samen met onze partners meer Groen Kapitaal in de provincie te realiseren. Daarmee bevorderen we de biodiversiteit, de duurzaamheid en de aantrekkelijkheid van onze provincie.

Groen Kapitaal gaat kortom uit van het benutten van natuur*combinaties*, waar zowel de samenleving als de biodiversiteit van profiteert.

Verkenning kansen Groen Kapitaal

De afgelopen maanden hebben wij de mogelijkheden verkend om hieraan uitvoering te geven. Daarbij hebben wij gebruik gemaakt van de Verklaring Groen Kapitaal, die onze partners op het gebied van landbouw, natuur- en waterbeheer op de conferentie aan de provincie hebben aangeboden.

Wij zijn met deze partijen in gesprek gegaan om kansen te verkennen op de volgende gebieden:

- Stimuleren van biodiversiteit als onderdeel van de verduurzaming in de landbouw
- Natuurinclusief ontwerp en beheer van waterwegen en waterprojecten
- Voorlichten van burgers en gemeenten over mogelijkheden voor toepassing van Groen Kapitaal, in aansluiting op het succesvolle bestaande programma *Betrekken bij Groen*

Hieraan zullen wij met de betreffende partijen in de komende periode verder werken. Daarnaast hebben wij een verkenning gedaan naar de inzet van Groen Kapitaal op andere terreinen. Hierbij is breed gekeken naar de ontwikkeling van de biodiversiteit en de kansen om hier met Groen Kapitaal een positieve bijdrage aan te leveren. Op basis van de resultaten is een notitie opgesteld. Wij sturen u die als achtergrondnotitie toe.

Groen Kapitaal versterken op vier gebieden

Naar aanleiding van de verkenning willen wij de inzet van meer Groen Kapitaal bevorderen langs vier thematische lijnen:

- Een robuust groen-blauw netwerk
- Een duurzame, groene economie
- Een groene, gezonde leefomgeving
- Provincie als groene koploper

Binnen deze thema's zien wij kansen om als provincie combinaties van meer biodiversiteit met andere maatschappelijke doelen te stimuleren. De bovenste drie thema's willen we nadrukkelijk in samenwerking met andere partijen vormgeven. Met het thema 'Provincie als groene koploper' neemt de provincie ook zelf verantwoordelijkheid. Daarmee willen wij andere eigenaren enthousiasmeren om een bijdrage te leveren aan biodiversiteit.

Wij noemen deze vier thema's het 'klavertje vier van Groen Kapitaal', zoals ook grafisch is weergegeven in de bijgevoegde infographic. Hieronder lichten wij de inzet per thema kort toe:

Een robuust groen-blauw netwerk

Een robuust groen-blauw netwerk is een netwerk van bloeiende bermen, houtwallen, natuurlijke overhoeken, sloten, vaarten en kanalen. Samen bieden deze zones een basis voor planten en dieren in het landelijke gebied. In alle delen van de provincie zijn hier belangrijke verbeteringen te realiseren voor de biodiversiteit, bijvoorbeeld door kruidenrijk randenbeheer, aanleg van natuurvriendelijke oevers en groene waterbergingen of inrichting van overhoeken.

Binnen deze lijn wil de provincie vooral inzetten op de samenwerking met waterschappen en ons eigen (vaar)wegbeheer. Met de waterschappen wordt onderzocht waar extra natuurvriendelijke oevers kunnen worden aangelegd, of dit kan worden gecombineerd met de aanpak van regionale keringen en hoe we door ander beheer de biodiversiteit kunnen verbeteren. Met de ons eigen (vaar)wegbeheer wordt gekeken naar verdere inzet op natuurvriendelijke bermen en oevers. Hierin is overlap met het onderdeel biodiversiteit provinciaal eigendom.

Een duurzame, groene economie

Doordat de landbouw meer van de helft van het provinciaal grondoppervlak beslaat, heeft deze sector een groot effect op de biodiversiteit. 70% van de biodiversiteit in het agrarisch gebied in Noord-Holland is verdwenen. Verduurzaming van de landbouw is met andere woorden noodzakelijk om de biodiversiteit in Noord-Holland te behouden. De grootste oorzaak is een veranderend

leefgebied door bemesting, verdroging, monocultuur, intensiever landgebruik en pesticiden. De landbouw is als economische sector tevens het meest direct verbonden aan en afhankelijk van ons natuurlijk kapitaal.

Aan de andere kant is er de passie en inzet van de Noord-Hollandse agrarische ondernemers. Zij zetten zich met volle overgave in voor onze voedselvoorziening en hebben daarbij te maken met de eisen van de markt. Daarom is het bijzonder dat er in de landbouw koplopers ontstaan die uit eigen overweging besluiten om met de natuur te werken en te laten zien dat dit loont, zoals biologische bollenboer John Huiberts, die afgelopen jaar de Gouden Roerdomp won.

In 2016 gaan we samen met onze partners op zoek naar meer koplopers en gaan we na hoe we hen kunnen ondersteunen en anderen kunnen inspireren. Om de noodzakelijke transitie in de landbouw te verwezenlijken moeten we onze Noord-Hollandse ondernemers inspireren, steunen en waarderen. Alleen zij kunnen de verandering van onderop realiseren.

De provincie zet op deze manier in op verduurzaming van de landbouw en het stimuleren van groene innovaties. Dit krijgt een plek in de Economische Agenda. Daarnaast biedt het nieuwe grondbeleid de mogelijkheid om aanvullende voorwaarden te stellen bij pacht en verkoop van provinciale gronden.

Daarnaast willen we ons extra inspannen voor de vergroening van bedrijventerreinen. Deze terreinen liggen vaak aan de stadsraden, waar veel potentie is voor meer biodiversiteit. Bedrijventerreinen bieden ook mogelijkheden voor (tijdelijke) natuur. De provincie faciliteert bedrijven die hier op hun terrein een rol in willen spelen, door inzet van Tijdelijke Natuur en de mogelijkheid vergroeningsmaatregelen te nemen in de Herstructurering Inrichting Regionale Bedrijventerreinen (HIRB) subsidie.

Een gezonde, groene leefomgeving

Groen is niet alleen belangrijk in natuurgebieden, maar is bepalend voor de omgevingskwaliteit in de hele provincie. Een groene gezonde leefomgeving draagt bij aan een goede mentale en fysieke gezondheid van de bewoners van Noord-Holland.

Voor een groene, gezonde leefomgeving agendeert de provincie de kansen bij gemeenten en andere partijen en bekijkt zij waar zij hierin een faciliterende rol kan spelen, in ieder geval d.m.v. kennisdeling en –ontwikkeling. Daarbij bekijkt de provincie hoe de bestaande natuur- en recreatiegebieden beter benut kunnen worden. Dit in aanvulling op en mogelijke verbreding van de programmalijn “Betrekken bij groen”.

Provincie als groene koploper

Biodiversiteit is een belangrijke provinciale doelstelling. Het ligt dus in de rede om in provinciale eigendommen waar mogelijk bij te dragen aan het behalen van die doelstelling. Om die reden bekijken wij de mogelijkheden om toe te treden tot de Green Deal Infranatuur die in de maak is. Ook wordt op dit moment al een programma voor natuurvriendelijke oevers in provinciale wateren ontwikkeld.

De provincie heeft daarnaast de kans om met groen bij te dragen aan het verminderen van de negatieve gezondheidseffecten van mobiliteit langs provinciale wegen. Ook hierop wordt, in samenhang met het milieubeleidsplan, extra ingezet. Een voorbeeld is de realisatie van het geluidsscherm van bamboe. Verdere mogelijkheden worden onderzocht.

Van koplopers naar peloton

Er zijn al veel innovatieve koplopers, die mooie resultaten hebben bereikt. Hierboven noemden we al boer John Huiberts, die bloembollen teelt zonder chemische bestrijdingsmiddelen. In Amsterdam heeft het Havenbedrijf tijdelijke natuur gecreëerd, die ruimte biedt aan pioniersoorten en daarmee een unieke bijdrage aan de biodiversiteit levert. TATA Steel heeft afspraken gemaakt met PWN over het natuurlijker inrichten van hun bedrijventerrein.

De bredere implementatie van zulke voorbeelden blijft op dit moment echter achter. Wij zien hier, naar aanleiding van de gesprekken die we gevoerd hebben met verschillende partijen en onze verantwoordelijkheid voor regionale economie en ruimtelijke ordening, een rol voor de provincie als partner en beleidsontwikkelaar.

De komende jaren kiezen we ervoor om in te zetten op het verbreden van de toepassing van groen kapitaal. Wij willen deze bredere toepassing stimuleren en faciliteren, door gericht in te zetten op een aantal kansrijke thema's, en partijen bij elkaar te brengen om daarmee aan de slag te gaan. Zodat de kleine groep koplopers uitgroeit tot een groot peloton van groepen en partijen in de provincie die zorgen voor meer Groen Kapitaal.

Sturingsmogelijkheden van de provincie

De provincie kan op verschillende manieren bijdragen aan meer Groen Kapitaal. Daarbij kan zij werken vanuit verschillende sturingsmodellen: rechtmatig, presterend, netwerkend en participierend. Vanuit al deze rollen kan de provincie bijdragen aan meer Groen Kapitaal, zowel vanuit bestaand beleid als met nieuw beleid.

De manieren van sturing die de provincie tot nu toe heeft gehanteerd in het natuurbeleid zijn voor de realisatie van Groen Kapitaal buiten het natuurnetwerk vaak niet effectief. De provincie is immers meestal geen eigenaar van deze natuurcombinaties. De combinaties worden veelal door andere organisaties gevonden, vanuit hun eigen behoeften.

Dit past bij de bredere ontwikkeling die gelegen is in de veranderde verhouding tussen overheid, bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers. De overheid blijft haar eigen doelen stellen en bepalen, maar is voor de realisatie daarvan steeds meer afhankelijk van initiatieven in de samenleving.

Ook voor de opgaven van Groen Kapitaal geldt, dat toepassing van netwerken en participatie noodzakelijk is om de doelen te behalen. Het is echter niet zo, dat *alleen* deze vormen van toepassing zijn. Zo kunnen bestaande regels worden aangepast om meer Groen Kapitaal te organiseren, en zal de provincie ook als presterende overheid haar bijdrage moeten leveren als zij meer Groen Kapitaal wil realiseren.

Voor effectief provinciaal beleid is het cruciaal dat de inzet van de provincie vanuit verschillende rollen inhoudelijk coherent is. De provincie zal in al haar verantwoordelijkheden en rollen mogelijkheden moeten zoeken en benutten. Vooral van de rol die de provincie als eigenaar en 'presterende' overheid heeft, gaat een sterke voorbeeldwerking uit.

In binnenstedelijke gebieden heeft de provincie geen sterke positie of bevoegdheden, maar liggen wel veel kansen voor meer Groen Kapitaal, die niet overal worden benut. Betrokkenheid van de provincie wordt bij deze opgave wel gewaardeerd. Het is daarom raadzaam om hier als participerende overheid wel het belang te agenderen en te zoeken naar mogelijkheden om partijen te inspireren, te koppelen en faciliteren

Acties en middelen

Omdat de realisatie van meer Groen Kapitaal een gezamenlijke opgave is, gaan wij de komende periode met andere stakeholders verder in gesprek over hoe die gezamenlijk kan worden vormgegeven. Groen Kapitaal geeft daarbij aan wat de inzet van de provincie is en wat andere partijen van de provincie kunnen verwachten:

- Aandacht voor biodiversiteit in relevant provinciaal beleid (ruimtelijk, economisch, landbouw, milieu, water)
- Aandacht voor biodiversiteit op provinciaal eigendom (met name wegen en vaarwegen)
- Agendering van het belang van het gebruik van Groen kapitaal en kennisdeling over de mogelijkheden daarvoor
- Kennisdeling over de ontwikkeling van de biodiversiteit in heel Noord-Holland

De vier thema's raken op verschillende manieren aan provinciaal beleid en worden gerealiseerd in samenwerking met de bijbehorende netwerken. Om de samenwerking met het veld verder vorm te geven organiseren wij kenniscafés over de thema's. Koplopers tonen in deze cafés hun kennis en initiatieven. Daarnaast is er ruimte om met elkaar en andere geïnteresseerden in gesprek te gaan, kennis te delen en op nieuwe ideeën te komen. Wij overwegen om initiatieven die uit de kenniscafés voortkomen te bundelen in een Groen Kapitaal Lab, waar we dan ook ruimte willen bieden voor onderzoek en experimenten.

Wij zetten de middelen voor het Rijksprogramma Duurzaam Door in om voor Groen Kapitaal een beperkt aantal projecten en processen te faciliteren. Dit is in lijn met de bestedingen die tot nu toe binnen dit programma zijn geweest voor projecten met de doelstelling te komen tot duurzame, groene, sociale innovatie.

Op de eerste conferentie, die in het najaar van 2016 zal worden gehouden, willen we de verschillende netwerken de gelegenheid geven om de kansen die zij zien te presenteren. De komende maanden zullen we de verschillende netwerken faciliteren om hen hiertoe in staat te stellen. Ook belonen we het beste initiatief op het gebied van Groen Kapitaal weer met de Gouden Roerdomp.

Monitoring en evaluatie

In navolging van de oproep uit de verklaring Groen Kapitaal, zijn wij bezig om met Landschap Noord-Holland een monitor te maken, die de ontwikkeling van de biodiversiteit weergeeft. Wij hebben daarbij gekozen voor aansluiting bij de Living Planet Index die door het Wereld Natuurfonds is opgesteld. Wij zijn voornemens om de Living Planet Index Noord-Holland jaarlijks met alle partners te delen in de vorm van een conferentie, waar tevens gelegenheid is om elkaar te ontmoeten en de gezamenlijke opgave verder vorm te geven.

Deze opgave vraagt een nieuwe manier van werken. De provincie zal netwerkend en participierend moeten opereren om bij te dragen aan de totstandkoming van meer Groen Kapitaal. Het is belangrijk om de nodige flexibiliteit in te bouwen, zodat er ruimte is om aanpassingen te doen en in te spelen op nieuwe ontwikkelingen. Ook uw staten willen wij nadrukkelijk een rol geven in dit proces. Daarom zullen wij u uitnodigen om deel te nemen aan de kenniscafés die wij organiseren over de verschillende thema's.

Wij vinden het ook belangrijk om geregeld met u stil te staan bij de vraag of onze inspanningen nog op de juiste wijze bijdragen aan ons hoofdoel: het bereiken van meer Groen Kapitaal in Noord-Holland. Wij stellen deze werkwijze daarom in eerste instantie vast voor de duur van twee jaar, met een midterm evaluatie in 2017.

Achtergrondnota Groen Kapitaal

Inhoudsopgave:

SAMENVATTING

1. ACHTERGROND

Geschiedenis van het natuurbeleid; van particulier initiatief tot overheidszaak
Recente ontwikkeling natuurbeleid: van Natuurnetwerk naar Natuurcombinaties

2. BIODIVERSITEIT BUITEN NATUURGEBIEDEN

Biodiversiteit in Noord-Holland

- Biodiversiteit buiten natuurgebieden
- Agrarisch gebied
- Water en oevers
- Stedelijk gebied
- Infrastructuur

Biodiversiteit en Natuurlijk Kapitaal

Verantwoordelijkheid van de provincie t.a.v. de biodiversiteit

3. KANSEN VOOR GROEN KAPITAAL

Natuurcombinaties: Het belang van Groen Kapitaal

Groen kapitaal in Noord-Holland: kansen en koplopers

- Voor de economie
- Voor water en klimaat
- Voor bebouwd gebied
- Voor gezondheid
- Voor provinciaal eigendom

4. STURINGSMOGELIJKHEDEN VOOR DE PROVINCIE

SAMENVATTING

Het natuurbeleid heeft een lange weg afgelegd. Oorspronkelijk is natuurbescherming een burgerinitiatief, dat werd opgepakt door de overheid en vastgelegd in sturend overheidsbeleid en internationale doelstellingen. Daarbij is het stoppen van de achteruitgang van de biodiversiteit het hoofddoel.

De laatste jaren is er daarnaast nadrukkelijk aandacht voor het belang en de betrokkenheid van bewoners en bedrijven bij de natuur. Sinds de ondertekening van het Natuurpact ligt de verantwoordelijkheid voor de realisatie van deze doelen nadrukkelijk bij de provincie.

De provincie moet een breed scala aan activiteiten inzetten om biodiversiteit in Noord-Holland te behouden, zowel binnen als buiten het Natuurnetwerk. Daarbij moet het niet alleen gaan om behoud van biodiversiteit, maar ook om het gebruik daarvan in ecosysteemdiensten en de waardering van burgers en bedrijven voor de natuur.

Voor de biodiversiteit buiten natuurgebieden geldt dat de *opgave* het grootst is in het agrarisch gebied. De opgave is hier tevens het meest weerbaar. Om een positief effect voor de biodiversiteit te bereiken is een verduurzaming van de grondgebonden landbouw noodzakelijk. Dat is een complexe opgave.

De *kansen* voor verbetering van de biodiversiteit zijn het grootst in en rond het water. De maatregelen zijn bewezen effectief, en overheden hebben zelf zeggenschap over de uitvoering ervan. Daarnaast vindt de komende jaren veel onderhoud plaats, wat kansen biedt om naar natuurinclusieve oplossingen te zoeken.

De ontwikkeling van de stedelijke biodiversiteit is *niet eenduidig*, en momenteel generiek negatief. Stedelijk gebied biedt wél kansen voor verbetering van biodiversiteit, óók als er sprake is van verdichting. Bovendien biedt meer groen in steden veel kansen om leefklimaat, vestigingsklimaat en klimaatbestendigheid te verbeteren.

Voor de verbetering van de biodiversiteit buiten natuurgebieden is het belangrijk om te zoeken naar kansrijke combinaties van groen en maatschappelijke doelen, het zogenaamde Groen kapitaal.

De provincie kan op verschillende manieren bijdragen aan meer Groen Kapitaal. Daarbij kan zij werken vanuit verschillende sturingsmodellen: rechtmatig, presterend, netwerkend en participierend. Vanuit al deze rollen kan de provincie bijdragen aan meer Groen Kapitaal, zowel vanuit bestaand beleid als met nieuw beleid.

Het is cruciaal dat de inzet van de provincie vanuit verschillende rollen inhoudelijk coherent is. Vooral van de rol die de provincie als eigenaar en 'presterende' overheid heeft, gaat een sterke voorbeeldwerking uit. Ook binnen het veld van waterbeheer en regionale economie heeft de provincie beleidsverantwoordelijkheden en instrumenten die zij kan inzetten. Het is belangrijk dat zij hiervan ook gebruik maakt om zelf ook meer Groen Kapitaal te realiseren.

In binnenstedelijke gebieden heeft de provincie geen sterke positie of bevoegdheden, maar liggen wel veel kansen voor meer Groen Kapitaal, die niet overal worden benut. Betrokkenheid van de provincie wordt bij deze opgave wel gewaardeerd. Het is daarom raadzaam om hier als participerende overheid wel het belang te agenderen en te zoeken naar mogelijkheden om partijen te inspireren, te koppelen en faciliteren.

Op basis hiervan wordt voorgesteld een programma in te zetten met *vier thema's: een robuust groen-blauw netwerk, een duurzame groene economie, een groene gezonde leefomgeving en biodivers provinciaal eigendom.*

De uitdaging is om de komende jaren voor deze vier thema's met nieuwe en bestaande partners een stip aan de horizon te bepalen en samen te zoeken naar kansen voor meer Groen Kapitaal.

HOOFDSTUK 1: ACHTERGROND

Geschiedenis van het natuurbeleid; van particulier initiatief tot overheidszaak

Natuurbescherming bestaat in Nederland, net als in de rest van Europa, sinds het begin van de twintigste eeuw. De maatschappelijke wens om de natuur te beschermen is ontstaan in reactie op de snelle industrialisatie, verstedelijking en ontginning in deze periode, waardoor veel landschappen en natuurgebieden verdwenen.

Natuurbescherming heeft van oorsprong een particulier karakter. Het eerste natuurreservaat van Nederland ontstond in 1906 door de aankoop van het Naardermeer door de Vereniging tot Bescherming van Natuurmonumenten, onder leiding van de bevrogen bioloog Jac. P. Thijssen. Oorspronkelijk had de gemeente Amsterdam beoogd hier een vuilstort te vestigen. In de jaren daarna volgden vele aankopen en schenkingen, vooral van landgoedeigenaren. In de jaren '20 en '30 ontstonden op initiatief van Natuurmonumenten ook regionale natuurorganisaties, die gronden aankochten per provincie.

Op deze manier zijn ook Landschap Noord-Holland en het Goois Natuurreservaat opgericht. De stichtingen waren nadrukkelijk bedoeld als regionale aanvulling op de landelijke organisatie Natuurmonumenten. De provincie werd medebestuurder en financier van deze provinciale landschappen, omdat betrokkenen het erover eens waren dat de stichtingen niet in dezelfde ledenvijver zouden moeten vissen als Natuurmonumenten.

Ook op Rijksniveau ontstond overheidsinspanning voor natuur. De Boswet, de Vogelwet en de Natuurschoonwet werden aangenomen. In 1929 werd de 'bescherming van natuurschoon' een officiële taak van Staatsbosbeheer. Vanaf de jaren zestig intensiverde de overheid haar beleid en bemoeienis. Redenen hiervoor waren een groeiende vraag naar buitenrecreatie en een toenemende aandacht voor de achteruitgang van natuur en milieu. In de jaren zeventig kwam daar door de intensivering van de landbouw de zorg over de achteruitgang van 'boerennatuur' bij. Uit die zorg zijn later de weidevogelbescherming en het agrarisch natuurbeheer ontstaan.

Daarnaast werden internationale verdragen gesloten om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen en kwam er Europese regelgeving, zoals de Vogelrichtlijn (1979) en de Habitatrichtlijn (1992). Het begrip 'biodiversiteit', de instandhouding van alle soorten en ecosystemen, werd geïntroduceerd. In 1992 ondertekende Nederland, net als 186 andere landen, het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro. Het beleidsdoel werd verbreed van het beschermen van specifieke soorten en gebieden, naar het stoppen van de achteruitgang van de biodiversiteit als *geheel*.

In 1975 brengt het Rijk de Relatienota uit. Hierin wordt voor het eerst gestreefd naar het toevoegen van natuur. De aanleiding voor deze relatienota is de maatschappelijke en politieke kritiek op het verlies aan natuur en landschap door de ruilverkaveling. Dit beleid culmineerde in 1990 in het Natuurbeleidsplan, waarin voor het eerst wordt gesproken over het belang van een Ecologische Hoofdstructuur. Doel van de EHS was om de bestaande natuurgebieden uit te breiden en met elkaar te verbinden. Deze Ecologische Hoofdstructuur moest het behoud van de bestaande natuur waarborgen. De provincie kreeg een belangrijke rol bij de realisatie van deze groenstructuur, die tegenwoordig het Natuurnetwerk Nederland heet.

Het natuurbeleid ontwikkelde zich tot een grootschalig project (aan de in 1990 bestaande 453.500 hectare natuur diende nog 275.000 hectare toegevoegd te worden), waarvoor landbouwgrond werd omgezet in natuur en aanvullende beschermingsregimes gingen gelden. Het beleid werd specialistisch en technisch, en sloot steeds minder aan bij de belevingswereld van burgers, doordat bijvoorbeeld bomen gekapt moesten worden voor natuurontwikkeling. Het beleid beperkte zich tot natuurgebieden, en werd in partnerschap met natuurorganisaties vormgegeven.

Natuurbescherming werd zo een technisch beleidsveld waar een relatief kleine groep mensen bij betrokken was, en die zich voor veel inwoners niet in de directe leefomgeving afspeelde. Het

draagvlak voor het natuurbeleid onder druk te staan. Het natuurbeleid was planmatig geworden, waarbij niet langer de wil van burgers en kansen in een gebied, maar het realiseren van een overheidsplan het uitgangspunt was. Draagvlak voor de natuur zelf is, zeker in Noord-holland, echter nog zeer groot, zoals onlangs weer bleek uit het Natuuronderzoek 2015 dat Landschap Noord-Holland en de regionale dagbladen uitvoerden.

Recente ontwikkeling natuurbeleid: van Natuurnetwerk naar Natuurcombinaties

Door de ondertekening van het Natuurpact ligt sinds 2013 niet alleen de uitvoering, maar ook een groot deel van de *beleidsverantwoordelijkheid* voor het behoud van natuur en biodiversiteit bij de provincies.

Het provinciaal beleid is vastgelegd in de Agenda Groen (2013). Kern van deze Agenda is het samenvoegen van provinciaal beleid voor recreatie, natuur en landschap om te zorgen voor een aantrekkelijke en groene provincie. De realisatie en het beheer van het natuurnetwerk vormt hiervan de basis, maar de doelstelling van het beleid is breder: het behoud en herstel van de biodiversiteit in Noord-Holland als *geheel*.

De Agenda Groen voegt aan deze doelstelling de ambitie toe om anderen meer bij dit beleid te betrekken: "Het natuur-, recreatie- en landschapsbeleid maakte de afgelopen jaren te weinig verbinding met de beleving van bewoners van Noord-Holland. Wij willen bewoners, private partijen, maatschappelijke organisaties en andere overheden verleiden om samen met ons tot nieuwe allianties, nieuwe financiële constructies en gebiedsgerichte oplossingen te komen".

Deze wens om burgers meer te betrekken bij het beleid wordt nog sterker uitgedragen in de Rijksnatuurvisie uit 2014. De Rijksnatuurvisie 2014 is naar eigen zeggen een 'omslag in het denken'. Natuur hoort volgens deze visie middenin de samenleving thuis. In plaats van het afschermen van gebieden van de kwalijke invloeden van de mens, moet juist gezocht worden naar 'natuurcombinaties', kansrijke ontwikkelingen waar zowel de natuur als de samenleving van profiteert.

In navolging van deze Rijksnatuurvisie geeft ook de provinciale Kaderbrief 2015 aan dat hier kansen liggen: "biodiversiteit kan veel verder strekken dan louter het behoud van soorten, vanuit hun "intrinsieke waarde". Biodiversiteit voorziet de samenleving namelijk van een brede waaier van "ecosysteemdiensten" waar de mens onmogelijk zonder kan. (...) Deze aanmerkelijk bredere betekenis van biodiversiteit voor andere sectoren manifesteert zich vooral ook buiten de EHS. Het huidige natuurbeleid laat, misschien juist door de sterke focus op de EHS, in het overgrote deel van de provincie (80%) kansen liggen, zowel voor de natuur als voor andere sectoren."

Het coalitieakkoord bekrachtigt deze lijn: *De biodiversiteit in Noord-Holland is van belang voor de betekenis van de natuur, het voortbestaan van soorten en ecosystemen. Tevens is het van belang voor de mens, bijvoorbeeld voor een gezonde en aantrekkelijke woon- en werkomgeving. Binnen het bestaande beleid van landschap en natuur willen wij meer aandacht besteden aan biodiversiteit. De Verklaring Groen Kapitaal NH 2015 van onze natuurpartners zullen wij hierbij betrekken.*

Om deze kansen te verkennen, is de provincie gestart met een verkenning van de mogelijkheden om beleid te maken dat leidt tot een bredere biodiversiteitswinst, voor de natuur én voor onze burgers en bedrijven. De term die hiervoor in het afgelopen jaar gemunt is, is Groen Kapitaal. Uit het symposium Groen Kapitaal en de bijbehorende slotverklaring dit voorjaar (bijlage 2) is gebleken dat voor deze benadering breed animo is, dat er veel kansen liggen, en dat door andere partijen ook naar de provincie wordt gekeken om hier meer handen en voeten aan te geven. Dat is ook logisch, omdat de provincie door de decentralisatie het primaat heeft gekregen over het groene beleid.

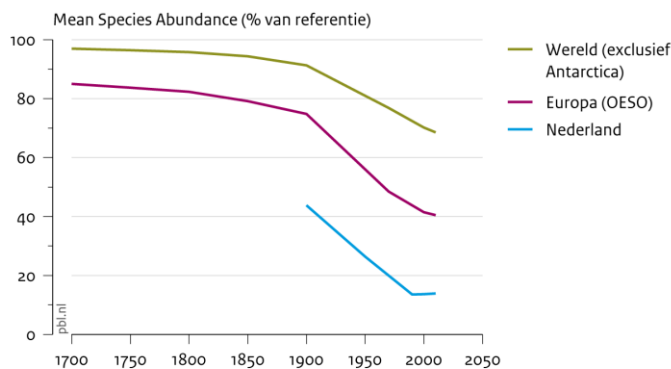
2. BIODIVERSITEIT BUITEN NATUURGEBIEDEN

Biodiversiteit in Noord-Holland

De biodiversiteit staat wereldwijd onder druk. In Nederland is die afname nog aanzienlijk groter dan in andere delen van de wereld. Voornaamste redenen hiervoor zijn de sterke verstedelijking en de grote hoeveelheid agrarisch grondgebruik, waardoor minder ruimte voor natuur is overgebleven. De biodiversiteit is afgenomen tot ca. 15% van de oorspronkelijke situatie.

De provincie heeft Alterra gevraagd te bepalen hoe de Noord-Hollandse biodiversiteit kan worden gemeten. Dit is onderzocht in de *Biodiversiteitsgraadmeters Noord-Holland* (Alterra 2015).

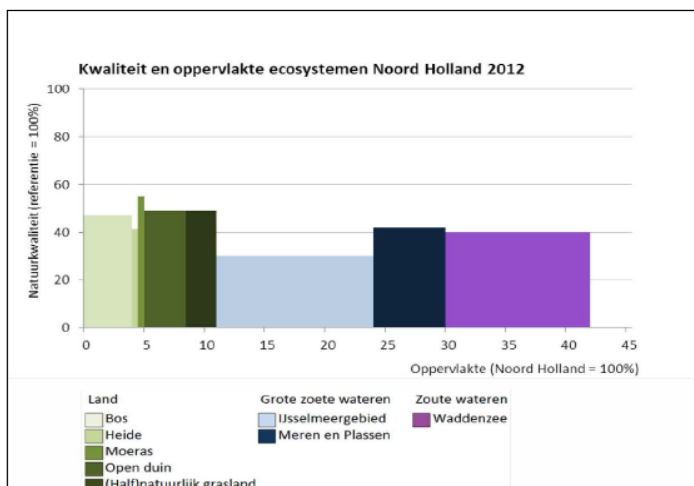
Biodiversiteit

Bron: Compendium voor de Leefomgeving (www.clo.nl/nh44002)

www.pbl.nl

Uit het onderzoek Biodiversiteitsgraadmeters Noord-Holland blijkt dat ook de natuurkwaliteit in Noord-Holland is afgenomen tot ongeveer 15% van een ongestoorde referentie. De afname wordt enerzijds veroorzaakt door een afname van het areaal ecosystemen, en anderzijds door de afname van de kwaliteit binnen deze systemen. Binnen de overgebleven ecosystemen is de natuurkwaliteit (afhankelijk van plaats en type) ca. 35-50%.

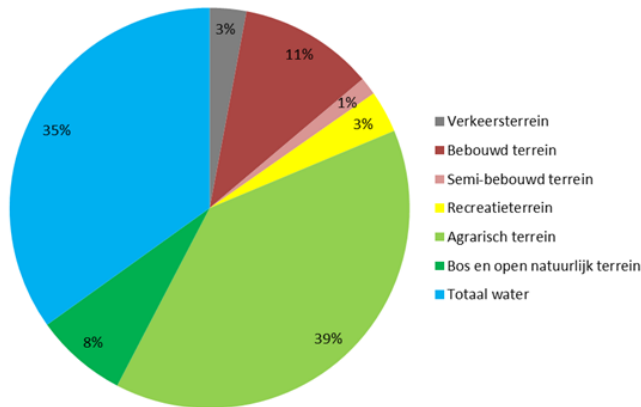
Figuur 9 Huidige oppervlakteverdeling in de provincie Noord-Holland (boven) en huidige natuurkwaliteit en natuuroppervlakte in Noord-Holland per ecosysteem ten opzichte van een ongestoorde referentiesituatie (onder).

Afbeelding afkomstig uit: *Biodiversiteitsgraadmeters Noord-Holland*, p 24.

Biodiversiteit buiten natuurgebieden

Noord-Holland bestaat voor 35% uit water. Van het grondoppervlak is slechts 16% natuur- of recreatiegebied. Het grootste deel van het grondoppervlak is agrarisch gebied. Daarnaast is een groot deel van de provincie verstedelijkt. Hieronder is het bodemgebruik weergegeven:

Bodemgebruik in Noord-Holland in 2010

Bron: CBS

De afname van de biodiversiteit buiten de natuurgebieden is groter dan daarbinnen. Er is tot nu toe echter weinig beleid om de ontwikkeling van de biodiversiteit in deze gebieden positief te beïnvloeden. Ook is er minder bekend over de ontwikkeling van de biodiversiteit in deze gebieden. Het bepalen van de natuurkwaliteit in deze gebieden levert ook methodologische problemen op; de gebieden zijn, in tegenstelling tot natuurgebieden, moeilijk te vergelijken met een ongestoorde referentie, omdat ze door het grondgebruik sterk zijn veranderd. De typische soorten, zoals weidevogels en stadsvogels, komen immers ook niet per definitie voor in de natuurlijke referentiesituatie, die bijvoorbeeld moerasgebied kan zijn.

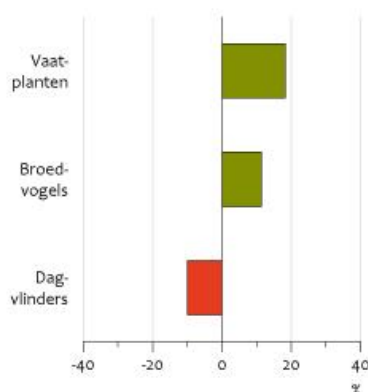
Deze gebieden zijn echter wel van waarde voor de biodiversiteit. Hieronder worden de belangrijkste kwaliteiten en ontwikkelingen per gebied kort weergegeven:

Agrarisch gebied

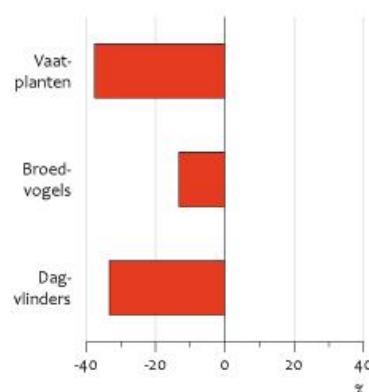
Het grondoppervlak van Noord-Holland bestaat voor 60% uit agrarisch gebied. Hoewel er niet voor alle soorten voldoende meetgegevens zijn, is wel duidelijk dat de afname van de biodiversiteit op boerenland het grootst is. Ten opzichte van de jaren '70 is de natuurkwaliteit in agrarisch gebied met 60% agenomen. De afname van het aantal doelsoorten zet bovendien door. Dit terwijl in natuurgebieden op veel plekken een positieve trend waarneembaar is:

Verandering aanwezigheid doelsoorten, 1990 – 2005 ten opzichte van 1975 – 1989

Natuurgebieden groter dan 100 hectare

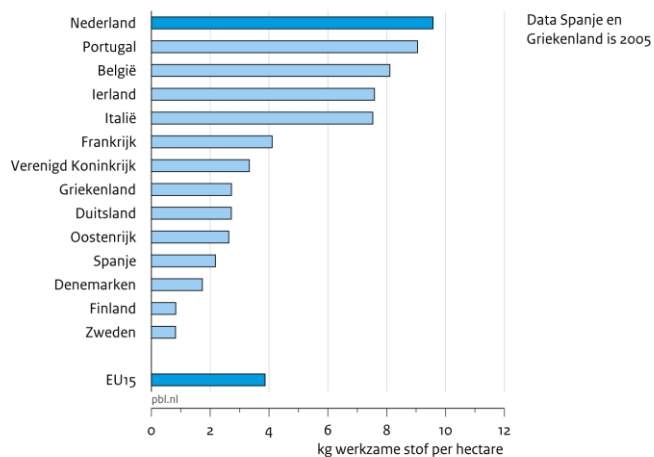
Agrarisch gebied groter dan 100 hectare

De landbouw is sinds de jaren '50 sterk geïntensiveerd. Daardoor is de productie gestegen, maar biedt het land minder ruimte voor biodiversiteit. Door ruilverkaveling zijn veel landschapselementen, zoals houtwallen, verdwenen. Door gebruik van Engels raaigras in plaats van bloem- en kruidenrijk gras, is er minder plaats voor insecten en weidevogels, terwijl de ganzenpopulatie zo sterk is gestegen, dat agrariers hiervan veel overlast ervaren. Door uitspoeling van meststoffen en bestrijdingsmiddelen is de waterkwaliteit, en daarmee ook de natuurkwaliteit, verslechterd.

In Nederland, en ook in Noord-Holland, worden veel gewassen geteeld die gevoelig zijn voor aantasting, zoals bloembollen. Daardoor worden veel gewasbeschermingsmiddelen gebruikt:

Afzet gewasbeschermingsmiddelen voor akker- en tuinbouw in EU-15, 2008 – 2010

Bron: OECD 2013, Eurostat 2014

www.pbl.nl

De afgelopen jaren hebben strengere milieunormen gezorgd voor een afname van de uitstoot van schadelijke stoffen uit de landbouw. De biodiversiteit in agrarisch gebied heeft hiervan nog niet geprofiteerd, deze blijft dalen. Ook andere maatregelen hebben tot nu toe niet het gewenste effect gehad. Hoewel vergroening een belangrijke inzet was van de huidige GLB periode, lijken de uiteindelijk vastgestelde maatregelen weinig effect te gaan hebben op de biodiversiteit.

Dit terwijl een aantal 'icoonsoorten' van de Noord-Hollandse natuur, zoals weidevogels, bij uitstek horen bij het agrarisch gebruik. Deelnemers aan het grote Natuuronderzoek van Landschap Noord-Holland gaven aan grutto's en koeien in de wei als de belangrijkste Noord-Hollandse natuurwaarden beschouwen. Ondanks intensieve inspanningen door middel van agrarisch natuurbeheer, nemen de weidevogels nog altijd snel in aantal af. Structurele verduurzaming van de sector is nodig om de biodiversiteit in agrarische gebieden te behouden.

Bij biodiversiteit in het agrarisch gebied wordt door de rijksoverheid onderscheid gemaakt in vier typen: genetische biodiversiteit, zoals soorten en rassen van gewassen, koeien, kippen en varkens, functionele biodiversiteit, zoals erfbeplanting en vogels die de productie verhogen, begeleidende biodiversiteit, soorten die voortvloeien uit een bepaald landbouwgebruik zoals weidevogels en tot slot nabijgelegen biodiversiteit met een (in)directe afhankelijkheid van de landbouw.

Groene erven zijn een toevluchtsoord voor vogels, insecten en andere dieren die graag op en rond het boerenerf vertoeven. Soorten als ringmus, kerkuil, steenuil en boerenzwaluw zijn kenmerkend voor gevarieerde boerenerven en het omringende land. Het merendeel van de boerenerfvogels staat op de rode lijst. Erven zijn kaler, steriel en netter geworden, mede vanwege hygiëne-eisen. Veel soorten kunnen er geen voedsel of geschikte broedplek meer vinden. Oude gebouwen verdwijnen of

worden gerenoveerd en nieuwe gebouwen vormen minder geschikte broedlocaties. Ook het omringend land is eentoniger geworden. Zo neemt de populatietrend van de ringmus al jaren af.

Verbetering van de biodiversiteit in agrarisch gebied kan worden gerealiseerd door het bodemleven meer ruimte te geven, meer diversiteit aan soorten toe te staan op het land en minder gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken. Daarnaast kan zowel de waterkwaliteit als de biodiversiteit van het agrarisch land zelf een impuls krijgen door langs slootkanden randen met natuurvriendelijke oevers en kruidenrijke mengsels aan te leggen.

Wat hebben agrariërs aan biodiversiteit? Gaat landbouw niet juist om het selecteren van één of enkele soorten en het verwijderen van andere? Dat hoeft niet per se. De brochure 'Op weg naar een natuurinclusieve landbouw' van de WUR biedt een aantal aardige aanknopingspunten. Enkele voorbeelden: Insecten vangende vogels kunnen insectenoverlast in en rond de stallen helpen verminderen. De consumptie van een boerenzwaluwpaar in één broedseizoen bedraagt één miljoen insecten (Vogelbescherming, 2015). Uilen en roofvogels vangen vele muizen. Zo eet een volwassen kerkuil 4-8 muizen per dag en in koude periodes nog veel meer (KWN, 2014). Meer natuurlijke habitats zoals bloemrijke akkerranden en andere landschapselementen bieden een schuilplaats en voedingsbron aan nuttige insecten, zoals zweefvliegen, loopkevers en lieveheersbeestjes (De Knecht et al., 2014). Wanneer er voldoende van deze natuurlijke vijanden aanwezig zijn en de afstand tot het gewas niet te groot is, kunnen zij een plaag zodanig onderdrukken dat een bespuiting niet nodig is. Vanwege een eenzijdig rantsoen van energie- en eiwitrijk gras en maïs kampt men op ruim een derde van de melkveebedrijven met pensverzuring (www.boerderij.nl, 2013), met als gevolg extra kosten door gezondheidsproblemen van het vee. Kruidenrijk ruwvoer dat in een iets ouder stadium geoogst is, bevat meer structuur, bevordert de penswerking, kan pensverzuring aanzienlijk verminderen (Bruinenberg et al., 2006) en kan voor een groot deel in de behoefte van mineralen voorzien (Pirhofer et al., 2011).

Water en oevers

Het oppervlak van Noord-Holland bestaat voor 35% uit water. Water is een belangrijk sturend element voor natuur. Zowel de kwaliteit als de hoeveelheid beschikbaar water zijn voor een groot deel bepalend voor het soort natuur dat ergens kan ontwikkelen / de soorten die ergens voor kunnen komen. In natuurgebieden zijn een hoge grondwaterstand en een goede waterkwaliteit belangrijk om de juiste omstandigheden voor soorten te bieden. Door vermessing en onderbemaling is dit vaak onvoldoende. Een hogere grondwaterstand en minder uitspoeling van nutriënten naar het grond- en oppervlaktewater zijn daarom belangrijke maatregelen om de natuurkwaliteit te verbeteren.

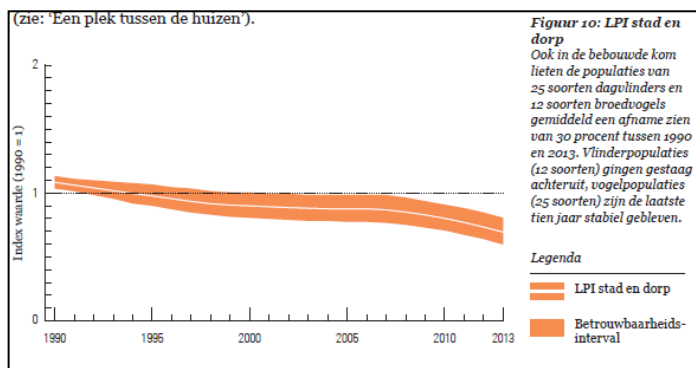
De grote wateren zijn onderdeel van het natuurnetwerk. De natuurkwaliteit in deze grote wateren, zoals het IJsselmeer en het Markermeer, is ten opzichte van een ongestoorde referentie, sterker teruggelopen dan de natuurkwaliteit in andere natuurgebieden. Dat heeft deels te maken met de afsluiting van de systemen door de Afsluitdijk en de Houtribdijk. Maar er spelen ook andere processen die mede door de weinig natuurlijke inrichting van deze wateren, niet op kunnen worden gevangen door het ecosysteem.

Niet alleen de grote wateren, maar ook watergangen, oevers en sloten zijn belangrijk voor de biodiversiteit. Deze wateren zijn vormen een fijnmazig groenblauw netwerk, dat in potentie een zeer grote bijdrage levert aan de biodiversiteit. Ook hier is de waterkwaliteit onvoldoende. Het verbeteren van de waterkwaliteit en aanleggen van natuurvriendelijke oevers zijn daarbij belangrijke maatregelen. De afgelopen jaren zijn maatregelen genomen om de waterkwaliteit te verbeteren om te voldoen aan de Kaderrichtlijn water. Er zijn natuurvriendelijke oevers en vispassages aangelegd. Deze maatregelen hebben een duidelijk waarneembaar positief effect op de biodiversiteit. De ontwikkeling van de natuurkwaliteit in zoet water is de afgelopen jaren positiever geweest dan op land.

Stedelijk gebied

Hoewel de stad vaak niet met natuur wordt geassocieerd is 10% van alle in Nederland voorkomende soorten geheel of grotendeels afhankelijk van de stad. Voor veel andere soorten bevat de stad ook geschikt leefgebied. Zo komt 25% van alle in Nederland voorkomende soorten voor in Amsterdam. Dat aantal neemt de laatste jaren toe, waarschijnlijk vooral door de verbeterde waterkwaliteit en meer natuurvriendelijk groenbeheer.

De stad is een aantrekkelijke 'schuilplaats' voor veel dieren, omdat het er beschut en warm is. Met name aan de stadranden en langs infrastructuur komen veel soorten voor. Veel steden hebben een min of meer samenhangende groenstructuur van parken, slootkanten en tuinen. Dit binnenstedelijk groenoppervlak heeft een aanzienlijke omvang, maar neemt de laatste jaren af, waarschijnlijk ook voor een belangrijk deel door de verstening van tuinen. Daarnaast is door verbetering van bouwmethoden en isolatiemogelijkheden het aantal nestplekken in de stad vaak afgenomen.

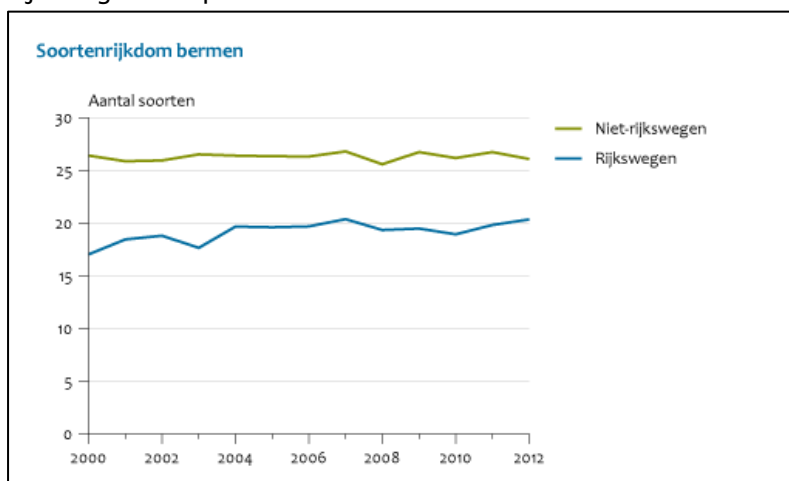

Bron: WWF: Living planet report: Natuur in Nederland (2015)

Toch zijn er kansen om de biodiversiteit binnen bebouwd gebied te verbeteren. Door verbetering van de waterkwaliteit en afname van het gebruik van bestrijdingsmiddelen bij het groenbeheer zijn de omstandigheden voor natuur in stedelijk gebied verbeterd. De inspanningen in Amsterdam laten zien dat met structurele aandacht een toename van de biodiversiteit in de stad mogelijk is, terwijl tevens de woningdichtheid toeneemt.

Infrastructuur

De infrastructuur beslaat een klein percentage van het grondoppervlak (3%), maar speelt een bijzondere rol in de biodiversiteit. Bermen langs wegen en spoorwegen, maar ook dijken en oevers, vormen groene stroken waarlangs veel dieren en planten zich verplaatsen. Samen vormen zij een fijnmazig netwerk door heel Noord-Holland. Bermen zijn bovendien soortenrijk. De helft van alle inheemse flora komt voor in bermen. Door de bermen niet meer te klepelen, is langs Rijkswegen een positieve trend in de biodiversiteit waarneembaar:

Bron: Compendium voor de leefomgeving, cijfers CBS 2013.

Ook langs provinciale wegen wordt de laatste jaren ingezet op ecologisch bermbeheer.

De wegen hebben echter naast een verbindende functie ook een doorsnijdende werking, die sterk negatief is. Een (vaar- of spoor)weg is een grote barrière voor dieren. Door ecologische verbindingzones aan te leggen en wegen te ontsnipperen door middel van ecotunnels en natuurbruggen worden deze effecten verminderd.

Voor een aantal soorten is ontsnippering noodzakelijk om de populatie duurzaam in stand te houden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de otter, de bever en de das, die allen in of rond Noord-Holland voorkomen. Ook in Noord-Holland is geschikt leefgebied, maar het verkeer vormt daarbij een grote barrière.

Een ander nadelig effect van infrastructuur is de stikstof die wordt uitgestoten, zowel bij aanleg en onderhoud als door de gebruikers van de weg. Wegverkeer levert in Noord-Holland ca. 8% van de stikstofdepositie en is daarmee na buitenlandse bronnen, landbouw en huishoudens de grootste bron. De depositie van stikstof vanuit wegverkeer lijkt in 2015 in Noord-Holland licht te zijn gestegen. Provinciale wegen lopen vaak dicht langs natuurgebieden en hebben daarom een relatief nadelig effect.

Conclusie: biodiversiteit buiten het Natuurnetwerk

De *opgave* voor verbetering van biodiversiteit is het grootst in agrarisch gebied. De opgave is hier tevens het meest weerbaar. Om een positief effect voor de biodiversiteit te bereiken is een verduurzaming van de grondgebonden landbouw noodzakelijk. Dat is een complexe opgave.

De *kansen* voor verbetering van de biodiversiteit zijn het grootst in en rond het water. De maatregelen zijn bewezen effectief, en overheden hebben deels zelf zeggenschap over de uitvoering ervan. Daarnaast vindt de komende jaren veel onderhoud plaats, wat kansen biedt om naar natuurinclusieve oplossingen te zoeken.

De ontwikkeling van de stedelijke biodiversiteit is *niet eenduidig*, en momenteel generiek negatief. Stedelijk gebied biedt wél kansen voor verbetering van biodiversiteit, óók als er sprake is van verdichting.

De infrastructuur is zowel een grote kans voor het verbinden van gebieden als een grote barrière voor verspreiding, omdat deze veel leefgebieden doorsnijdt. Ecologisch bermbeheer en ontsnipperingsmaatregelen zijn daarom belangrijk.

Biodiversiteit en natuurlijk kapitaal

Biodiversiteit is een randvoorwaarde voor een duurzame samenleving. De natuur levert veel noodzakelijke diensten zoals bestuiving van gewassen door insecten, natuurlijke grondstoffen en hulpbronnen. Om de biodiversiteit te behouden, is het belangrijk ook het gebruik van natuurlijk kapitaal in balans te brengen. Andersom is het behoud van biodiversiteit ook cruciaal voor het instandhouden van het natuurlijk kapitaal dat de basis vormt voor onze samenleving.

Achteruitgang van de inheemse biodiversiteit maakt gebieden bovendien kwetsbaarder voor andere problemen, zoals invasieve exoten. Hoewel slechts 1 op de 1000 exoten invasief is, is de schade door die soorten wel hoog. De totale schade van exoten in Nederland wordt op dit moment geschat op ca. € 1,3 tot € 2,2 miljard per jaar. Door klimaatverandering en toenemende mobiliteit neemt het aantal nieuwe exoten nog altijd toe.

Behoud van biodiversiteit en goed omgaan met natuurlijke hulpbronnen vormen samen de pijler 'planet' in de planet/people/profit, zoals deze figuur illustreert:

Bron: website duurzaam Noord-Holland

Op dit moment worden meer natuurlijke hulpbronnen gebruikt dan de aarde kan produceren en teren we in op het natuurlijk kapitaal. Het Global Footprint Network heeft dit zichtbaar gemaakt door een jaarlijkse 'earth overshoot day' vast te stellen. Dit is de dag waarop de grens van het beschikbare natuurlijk kapitaal overschreden wordt. Deze grens komt nog altijd ieder jaar vroeger te liggen. In 2015 werd deze grens gepasseerd op 13 augustus en werd dus 1,6 maal het aanwezig natuurlijk kapitaal verbruikt. Ter vergelijking: in 2000 was dit op 9 oktober.

Verantwoordelijkheid van de provincie t.a.v. de biodiversiteit

De provincie heeft Alterra gevraagd om te adviseren over de rol en verantwoordelijkheid van provincies t.a.v. het behoud en herstel van biodiversiteit. Alterra geeft hierover het volgende aan:

Uitgaande van de internationale verdragen en EU-richtlijnen en de doorwerking op nationaal niveau zouden de provincies doelen moeten formuleren ten aanzien van:

- 1. Behoud en herstel van biodiversiteit met specifieke aandacht voor implementatie van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn en Kaderrichtlijn Water.*
- 2. Handhaving en het herstel van ecosystemen en ecosysteemdiensten.*
- 3. Duurzaam gebruik van biodiversiteit (landbouw, visserij, bosbouw).*
- 4. Bestrijding van invasieve soorten.*
- 5. Bewustwording van burgers en bedrijven met specifieke aandacht voor de waardering van de natuur door de maatschappij.*

A. M. Schmidt en B. De Knecht, Van internationaal naar provinciaal natuurbeleid (Alterra 2014).

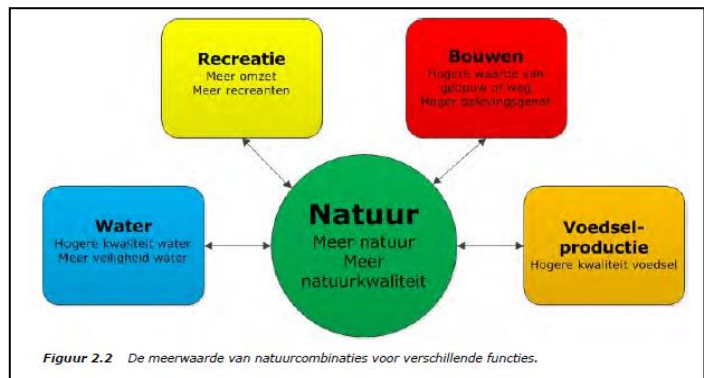
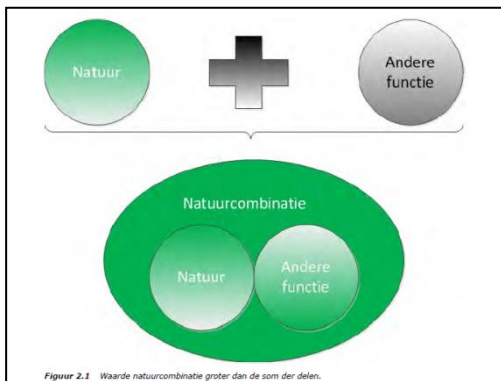
Conclusie

De provincie moet conform bovenstaande principes een breed scala aan activiteiten inzetten om biodiversiteit in Noord-Holland te behouden en herstellen, zowel binnen als buiten het Natuurnetwerk. Daarbij zou het gezien het belang van de wisselwerking met natuurlijk kapitaal niet alleen moeten gaan om behoud van biodiversiteit, maar ook om het gebruik daarvan in ecosysteemdiensten en de waardering van burgers en bedrijven voor de natuur.

3. KANSEN VOOR GROEN KAPITAAL

Natuurcombinaties: Het belang van Groen Kapitaal

Buiten natuurgebieden is behoud van biodiversiteit niet het leidende belang, maar staan ook andere functies centraal. Natuurwaarden kunnen aan het vervullen van die functies wel een belangrijke bijdrage leveren. Zo blijkt uit onderzoek dat dijken met een begroeiing van meerdere soorten sterker zijn dan dijken met een eenzijdige begroeiing, helpen planten bij de verbetering van waterafvoer bij hevige regenval, zorgen planten en bomen voor vermindering van het hitte-eiland effect in steden en biedt een goed bodemleven een bron van natuurlijke plaagbestrijding in de landbouw.

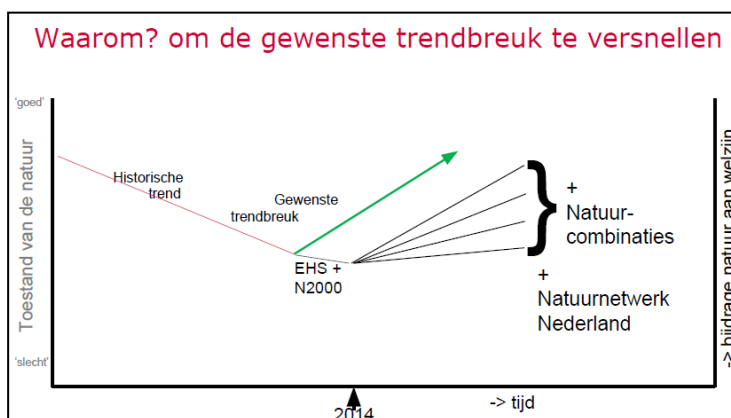
De definitie van natuurcombinaties (links)

Voorbeelden van natuurcombinaties (rechts)

Bron: De potentie van natuurcombinaties. Inzicht en reflectie op een nieuw concept (WUR, 2015)

Het toepassen van natuurcombinaties is het leidende principe in de Rijksnatuurvisie van 2014. Inzet op deze natuurcombinaties is kansrijk om de biodiversiteit binnen, maar ook buiten natuurgebieden te behouden en verbeteren. Inzet van deze combinaties is namelijk in een breder maatschappelijk belang, en kan daarom rekenen op breed draagvlak. De inzet van goede natuurcombinaties is bovendien onbegrensd. Er zijn immers altijd meer en betere combinaties realiseerbaar.

Onderstaande figuur geeft de plaats van natuurcombinaties in het behoud van biodiversiteit weer:

Bron: ministerie van EZ, team Natuurlijk Kapitaal.

De provincie heeft een eerste verkenning gedaan van de kansen voor natuurcombinaties. De aftrap hiervan was de conferentie Groen Kapitaal afgelopen voorjaar. Deze verkenning is vervolgens verder verdiept en uitgewerkt in deze notitie.

Kansen voor Groen Kapitaal in Noord-Holland

Vanuit vijf thematische kijkrichtingen is verkend waar kansen liggen voor Groen kapitaal: ontwikkelingen die goed zijn voor de biodiversiteit, en daarnaast ook andere maatschappelijke belangen dienen. Daarbij is gekozen voor thema's die aansluiten bij het ruimtelijk-economisch profiel van de provincie.

Daarover heeft de provincie deskundigheid en binnen deze beleidsvelden beschikt zij over een aantal bestaande, relevante instrumenten. Vermoedelijk kan de provincie daarom met name op dit vlak van toegevoegde waarde zijn.

Ook is gekozen voor een thema waarin de provincie haar rol als eigenaar van Groen Kapitaal optimaliseert.

Op basis hiervan zijn de kansen voor Groen Kapitaal verkend op 5 thema's:

- Kansen voor Groen Kapitaal voor de economie
- Kansen voor Groen kapitaal voor water en klimaat
- Kansen voor Groen Kapitaal in bebouwd gebied
- Kansen voor Groen Kapitaal voor gezondheid
- Kansen voor Groen Kapitaal in provinciaal eigendom

De thema's zijn niet geheel dekkend en overlappen elkaar op bepaalde punten. Ze zijn benut als kijkrichting, niet om een volledig beeld van alle mogelijkheden te schetsen. Hieronder worden per thema de bevindingen samengevat weergegeven.

Binnen de thema's is gekeken waar in Noord-Holland initiatieven spelen die voorbeelden zijn van Groen Kapitaal. Bij deze energie kan worden aangesloten om meer Groen Kapitaal te realiseren. Een aantal van deze koplopers wordt per thema als voorbeeld genoemd.

Vervolgens is aangegeven of, en vanuit welke rol, de provincie kan bijdragen aan de ontwikkeling van Groen Kapitaal binnen het thema.

Groen Kapitaal voor de economie:

Er is pas sprake van een duurzame economie als het gebruik van natuurlijke hulpbronnen duurzaam is. Zoals hierboven beschreven is de verduurzaming van de landbouw daarbij één van de belangrijkste uitdagingen. Maar er zijn meer mogelijkheden om bij te dragen aan groen kapitaal vanuit economisch perspectief.

Kansen

Bodem biodiversiteit bevordert de vruchtbaarheid van de bodem, de bodemstructuur, waterregulatie en de uitspoeling van stikstof. Het kan ook de uitstoot van broeikasgassen verminderen. Natuurlijke plaagbestrijding kan akkerbouwers helpen minder gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken.

De *kwaliteit van bedrijventerreinen* kan sterk verbeteren door meer groen. Groen kan de omgeving een impuls geven, waardoor de kwaliteit van het terrein hoger wordt en het terrein duurzaam aantrekkelijk blijft. Daarbij kunnen ook oplossingen in combinatie met waterberging worden gezocht. Omdat het groen water beter vasthoudt worden zo twee belangen tegelijk gediend.

Tijdelijke natuur geeft door een ontheffing van de Flora en Faunawet 'aan de voorkant' ruimte om op braakliggende terreinen, die bedoeld zijn voor woningbouw of bedrijventerreinen, de ruimte te geven aan de natuur tot de ontwikkeling daadwerkelijk start.

Groene innovaties kunnen de belasting op de natuur sterk verminderen, en ook positieve gevolgen hebben voor de lokale biodiversiteit, bijvoorbeeld in het *biobased* gedeelte van de circulaire economie.

Koplopers

- Arie van den Brand heeft achter zijn woning op twee hectare een biologische hoogstamboomgaard van 200 bomen met meer dan 40 variëteiten aangelegd. Daarnaast heeft hij twee plas-dras stroken en een vijver voor vissen en vogels aangelegd. Soorten die hij al heeft mogen begroeten zijn onder andere hazen, egels, vlaken, Kievieten en planten als egelskop, zwanenbloem en ranonkel.
- Biologisch-dynamisch land- en tuinbouwbedrijf De Lepelaar van Jan Schrijver, Joris Kolléwijn en Inge Schrijver de Roos is een van de oudste biologische bedrijven van Nederland. Het doel was (en is) een agrarisch bedrijf neer te zetten dat zo werkt dat ook vogels en andere diersoorten een bestaansrecht hebben. Vandaar Ook De Lepelaar als naam. In september 2014 heeft De Lepelaar 23 hectare grond bijgekocht. Jan wil bewijzen dat je op relatief dure grond ook verantwoord kunt telen en daardoor aantonen dat er een economisch verantwoord alternatief is voor conventionele landbouw. Deze grond is nu ingezaaid met luzerne en gras om het bodemleven weer te activeren en kan daarna gebruikt worden voor biologisch-dynamische landbouw. De wijze waarop De Lepelaar haar land beheert, zorgt voor leefruimte voor tal van vogels - naast de Lepelaar profiteert bijvoorbeeld ook de huismus, die sinds 2004 op de Rode Lijst staat - en planten zoals Guichelheil, Veronica en de Blauwe Morgenster. Daarnaast probeert De Lepelaar met haar manier van werken aan te sluiten bij de Natura2000 gebieden in de regio.
- In het Innovatieproject Veen (IPV) werken Landschap Noord-Holland en de agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken aan nieuwe verdienmodellen voor boeren in het veenweidegebied. Samen experimenteren zij met natte landbouw die ruimte geeft aan de veenontwikkeling in deze gebieden en helpt de bodemdaling en CO₂ uitstoot hier te stoppen.
- Havenbedrijf Amsterdam investeert in tijdelijke natuur én extra groen op het eigen terrein. Dit doen zij om de ontwikkelzekerheid van braakliggende terreinen te garanderen en tegelijk hun terreinen aantrekkelijker te maken. Zo investeert het bedrijf in aantrekkelijke fietsroutes om medewerkers te verleiden met de fiets te komen, waardoor de wegen op het terrein meer plaats bieden aan het vrachtverkeer.

Conclusie: op verschillende plekken in de economie zijn kansen om met groen kapitaal nieuwe duurzame inkomstenbronnen te genereren. Bij bedrijventerreinen speelt daarnaast de mogelijkheid om het gebied met groen een aantrekkelijke en klimaatbestendige impuls te geven.

Provinciale Rol:

Regionale economische ontwikkeling is een van de kerntaken van de provincie. In dat kader zet de provincie in op het financieel faciliteren van (duurzame) innovaties. Vanuit die optiek kan de provincie ook groene innovaties stimuleren. In de landbouw heeft zij extra verantwoordelijkheden, doordat zij ook het GLB POP3 budget besteedt en financiert. Tevens ligt hier de grootste opgave om de biodiversiteit te verbeteren. De provincie zou hierop dus nadrukkelijk kunnen inzetten.

Groen Kapitaal voor Water en Klimaat

Op het raakvlak tussen water en natuur en klimaatadaptatie gebeurt al veel. De maatregelen die genomen worden om betere waterkwaliteit te krijgen, zoals de aanleg van natuurvriendelijke oevers, vispassages en maatregelen om de uitstoot van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het water te beperken, zijn direct bedoeld om de ecologische kwaliteit van water te verbeteren. Maatregelen die beschermen tegen wateroverlast, de aanleg van waterbergingen en dijkversterkingen, worden waar mogelijk gekoppeld aan natuurontwikkeling. Ook worden natuurlijke processen als waterveiligheidsoplossing gebruikt via het ontwerp-principe 'building with nature'.

Binnen dit onderdeel hebben we daarom gezocht naar *aanvullende* kansen. Met waterschappen, Rijkswaterstaat en PWN is onderzocht op welke punten we verder samen kunnen werken om de biodiversiteit te verbeteren. Die zoektocht is nog niet afgerond, maar hier zijn alvast de eerste resultaten opgenomen.

Kansen

Regionale Waterkeringen: Waar bij de primaire keringen, zoals de Markermeerdijk en de zeekering bij Petten duidelijk wordt gezocht naar synergie met natuur, gebeurt dat bij de regionale keringen nauwelijks. Samen met HHNK wordt de komende periode bekeken wat de kansen zijn voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers en ecologische verbindingen langs regionale keringen, in samenhang met de versterking van deze keringen.

Wateroverlast: Groen is een goede buffer tegen wateroverlast, omdat het groen water vasthoudt in de bodem, waardoor het langzamer wegloopt. Bij hevige regenval en piekbuien ontlast groen de riolering.

Natuurvriendelijke oevers

In onze eigen wateren zijn nog veel kansen voor de aanleg van ecologische oevers en vispaaiplaatsen. Hiervoor wordt in samenwerking met de Waterschappen een programma ontwikkeld.

Overhoeken

Uit het gesprek bij RWS bleek dat zij vrij veel overhoeken hebben op gunstige plaatsen. Die kunnen dienen als kleine stapsteen in het groen blauwe netwerk. Of deze overhoeken ingericht en beheerd zouden kunnen worden ten gunste van de natuur, kan verder worden onderzocht.

Koplopers

De waterschappen, PWN en RWS doen al heel veel om natuur te ontwikkelen en behouden en kunnen daarom allen als koplopers worden aangemerkt. Denk aan de zeekering bij Petten, de Koopmanspolder en de Markermeerdijken. Ook de activiteiten van AGV in het Vechtplassengebied, de ecologische oevers die Rijnland heeft aangelegd en de activiteiten van PWN in de binnenduinrand zijn vernieuwend. Ze verdienen het allemaal om als koploper te worden aangemerkt.

Provinciale rol

De provincie is een belangrijke partner en financier van watermaatregelen en waterbeleid buiten bebouwd gebied. De provincie kan het belang van biodiversiteitsdoelen agenderen en hierin samenwerken, kennis ontwikkelen en meedenken met de waterpartners. Dit kan versneld worden door aanvullende afspraken te maken met de partijen, zoals dit met HHNK gebeurt. De provincie financiert ook maatregelen, bijvoorbeeld uit de Europese POP3 middelen die sterk aan waterdoelen gekoppeld zijn.

Groen Kapitaal in bebouwd gebied

De laatste jaren heeft het belang van groen voor de leefkwaliteit in steden nadrukkelijk aandacht gekregen. Groen kan daaraan op de volgende manieren bijdragen:

Kansen

Vestigingsklimaat: een groene omgeving is aantrekkelijk en biedt, net als een bruisende culturele omgeving, kansen voor steden om zich internationaal te profileren als een aantrekkelijke woonplaats voor hoogopgeleide kenniswerkers. Voor de Metropoolregio is deze koppeling extra logisch, omdat de steden zich al nadrukkelijk op korte afstand tot het groen bevinden. Maar ook in het algemeen stijgen huizenprijzen door het toevoegen van groen in de straat.

Klimaatbestendigheid: Groen is een goede buffer tegen wateroverlast, omdat het groen water vasthoudt in de bodem, waardoor het langzamer wegloopt. Bij hevige regenval en piekbuien ontlast groen de riolering. Ook kan groen helpen tegen hittestress in steden. Een gebouw met een groen dak is 3-4 graden koeler en parken fungeren in de stad als 'coolspots'. De komende jaren wordt op veel plaatsen de riolering vervangen. Daarbij ontstaan veel kansen om binnenstedelijk meer groene oplossingen te realiseren.

Aantrekkelijk openbaar groenbeheer: Door natuurvriendelijk groenbeheer kan de openbare ruimte aantrekkelijker en biodiverser worden gemaakt.

Natuurinclusief bouwen: Natuurinclusief bouwen is een ontwerpmethodologie waarbij vanaf de planvorming wordt gekeken naar manieren om de natuur in het gebied de ruimte te geven en de kracht van natuurlijke oplossingen te benutten. Daarbij wordt niet alleen het openbaar groen, maar ook de gebouwen zelf betrokken, bijvoorbeeld door bijenhoeven en zwaluwdakpannen.

Koplopers

Op verschillende plekken wordt al Groen kapitaal gerealiseerd. Een aantal voorbeelden:

- In Zaanstad wordt de eerste kleine Wildernis van Europa aangelegd. Idee van deze compacte minibossen is dat ze door een speciale aanplanttechniek snel en compact een biodivers inheems bos realiseren.
- De gemeente Amsterdam investeert vanuit heeft o.a. op IJburg natuurinclusief gebouwd en heeft natuurinclusief bouwen als uitgangspunt genomen in haar nieuwe Agenda Groen.
- De gemeenten Castricum en Heiloo hebben bewoners uitgenodigd om regentuinen te ontwerpen, die bijdragen aan de wateropvang. Een aantal van deze tuinen zijn gerealiseerd.

Conclusie: Er zijn veel kansen om in stedelijk gebied Groen kapitaal toe te voegen. Het zijn vooral gemeenten en lokale partijen die hierbij aan zet zijn.

Provinciale rol

De provincie heeft binnenstedelijk slechts een beperkte rol. Toch liggen er veel kansen om de relatie tussen binnenstedelijk en buitenstedelijk groen te versterken, en binnenstedelijk groen te stimuleren. De provincie kan gemeenten helpen bij kennisdeling over groene (burger)initiatieven en ecologisch beheer, en kan het belang van het benutten van groen tegen wateroverlast benadrukken. Vanuit verschillende gemeenten is aangegeven dat hier een toegevoegde waarde voor de provincie wordt gezien.

De provincie heeft wel een belangrijke rol bij nieuwe uitleglocaties en OV knooppunten. Onderzocht kan worden of in deze onderdelen van het ruimtelijk beleid ook het toevoegen van groen kapitaal mogelijk is, bijvoorbeeld in de leidraad Landschap en Cultuurhistorie.

Groen Kapitaal voor gezondheid

Groene omgevingen zijn goed voor zowel de mentale als de fysieke gezondheid van mensen. Een onderzoek van KPMG "Groen, gezond en productief"(2012) geeft als indicatieve uitkomst dat investeren in groen een economische waarde van honderden miljoenen vertegenwoordigt door lagere kosten voor zorg en ziekteverzuim.

Kansen

Beweging: Kinderen in groene woonomgevingen spelen bijvoorbeeld 15% meer buiten. Met name laagopgeleiden profiteren extra van de gezondheidseffecten van groen in de wijk. Vanuit het besef dat dit een belangrijke bijdrage levert aan de gezondheid van kinderen, zijn de laatste jaren

bijvoorbeeld groene speelplaatsen aangelegd en natuurspeelbossen in de natuur- en recreatiegebieden.

Fysieke en mentale gezondheid: Hoe meer groen in de leefomgeving, hoe beter mensen zich voelen en hoe kleiner de kans op een ontijdige dood. Dat blijkt uit een recent promotieonderzoek op basis van al het internationale onderzoek dat op dit gebied is verschenen. Een aantrekkelijke groene omgeving zorgt onder andere dat mensen vaker buiten bewegen, dat herstel na een medische ingreep sneller optreedt (zelfs bij alleen uitzicht op groen), dat stress wordt gereduceerd (ook door minder visuele prikkels en geluid) en dat psychische klachten verminderen. In Noord-Holland sluit het initiatief Gezond Natuurwandelen hier op aan.

Schone lucht en water: Groen kan de milieukwaliteit verbeteren. Planten helpen bij het zuiveren van de lucht en het afvangen van CO₂ en fijn stof. Met name door toepassing van het juiste groen langs wegen valt gezondheidswinst te halen. Ook waterzuivering in natuurlijke systemen is een belangrijke manier waarop groen kan bijdragen aan milieukwaliteit.

Koplopers:

Op verschillende plekken wordt al Groen kapitaal gerealiseerd. Een aantal uiteenlopende voorbeelden:

- In Amsterdam werkt De Gezonde Stad met bewoners aan het realiseren van groene projecten die de stad aangenamer en gezonder moeten maken, via concrete doelstellingen zoals postzegelparken en 1 hectare daknatuur.
- In Zaanstad zet ouderenzorgcentrum Pennemes sinds twee jaar in op het gezonder en biodiverser maken van de leefomgeving. Samen met scholen en organisaties uit de buurt zijn verschillende maatregelen genomen, zoals gierzwaluwkastjes en bijvriendelijke bloemmengsels. Ook worden studies naar de relatie tussen groen en gezondheid uitgevoerd. Dit is ook onderdeel van de Green deal “Nederland op weg naar duurzame zorg” (getekend op 27 oktober 2015).
- Bureau e-corridors zet zich samen met ambtenaar-ondernemer Ton van Oosterwaard (Amstelveen) in voor specifieke gekweekte en beheerde beplanting langs wegen die extra CO₂ en fijn stof afvangt. Het mechanisme hier achter is al bekend, de extra werking van de innovatieve beplanting is nog in de testfase.

Conclusie: Groen speelt een belangrijke rol in het zorgen voor een gezonde leefomgeving. Verschillende lokale initiatieven laten zien dat er kansen zijn om de gezondheid te verbeteren met groene maatregelen.

Provinciale rol:

De provincie heeft een rol als het gaat om het creëren en stimuleren van een gezonde fysieke leefomgeving door het bij elkaar brengen van partijen en beleidsterreinen (milieu, groen, economie, verkeer&vervoer, ruimtelijke ontwikkeling), zoals ook omschreven in het Milieubeleidsplan. Hier gaat het overigens ook om een bijzondere verbinding tussen de “groene” en de “witte” wereld (gezondheid), waarbij de provincie wel nadrukkelijk de groene wereld kent en nauwelijks de witte.

De provincie kan dit onderwerp daarnaast een plaats geven in de kennisdeling met gemeenten en daarbij (via gemeenten) ook GGD en zorgverleners betrekken. Een kleine inzet hierop is al gedaan door een subsidie aan “Beter in het groen”.

De provincie heeft wel zelf veel Groen Kapitaal in de aanbieding. Recreatie- en natuurgebieden zijn een belangrijke *bestaande* bron van gezondheid en beweging, die beter benut kan worden door verschillende doelgroepen. De provincie kan gemeenten, natuurorganisaties, zorgaanbieders en scholen faciliteren en stimuleren om hier meer gebruik van te maken. De aanpak van het al lopende programma “Betrekken bij groen” zet hier al deels op in, dat gaan we verder versterken/verbreden.

Groen Kapitaal voor provinciaal eigendom

De provincie heeft verschillende eigendommen die zich mogelijk lenen voor de toepassing van Groen Kapitaal. De provincie is eigenaar en beheerder van circa 616 km wegen, 45 km vrij liggende openbaar vervoersbanen, 391 km fietspaden en 246 km vaarwegen. Al deze infrastructuur wordt begrensd door berm en oever, die grotendeels ook in eigendom en beheer zijn bij de provincie. Deze infra-gerelateerde eigendommen hebben een oppervlak van 1600 ha.

Alle wegbermen zijn onlangs geïnventariseerd op het aanwezige groene kapitaal door aan de aanwezige vegetatie een ecologische waarde toe te kennen op een schaal van 0 t/m 6. Tevens is gekeken naar de potentiële waarde. Het huidige beheer is erop gericht om de bestaande waarde in stand te houden en ontwikkeling naar de potentiële waarde mogelijk te maken (waar de verkeerssituatie en de toegankelijkheid van de berm het toelaten). Voor de oevers is een dergelijke inventarisatie nog niet uitgevoerd.

Naast deze infra-gerelateerde eigendommen heeft de provincie diverse niet infra-gerelateerde eigendommen. Deze eigendommen zijn recent geïnventariseerd en geanalyseerd. De voor de biodiversiteit waardevolle eigendommen zijn deels veilig gesteld door ze als natuur te begrenzen en te verkopen. Van wat in eigendom wordt gehouden kan het beheer op bepaalde plaatsen aangescherpt om een positieve bijdrage te leveren aan de biodiversiteit.

Ook heeft de provincie groenstroken, parken en tuinen bij gebouwen en kunstwerken in eigendom en beheer. Dit zijn voor Groen Kapitaal interessante eigendommen. Het onderhoud is een aantal jaren geleden versoberd, wat niet betekent dat dit direct ten koste gaat van de biodiversiteit. Om te achterhalen welke potentie deze bezittingen hebben voor Groen Kapitaal is nader onderzoek nodig.

De provincie heeft daarnaast gronden in eigendom en pacht. Bij verkoop en verpachting van deze gronden worden op dit moment geen eisen gesteld aan het gebruik van de gronden. Er zouden echter voorwaarden gesteld kunnen worden, die de biodiversiteit van de gronden vergroten, door bijvoorbeeld het bodemleven te beschermen. Zulke eisen hebben vermoedelijk wel een zeker prijsdrukkend effect.

Kansen

Biodiversiteit vastleggen als een doel van infrastructuur

Ons eigen areaal heeft een belangrijke rol voor de biodiversiteit, zelfstandig én als verbinding tussen verschillende bestaande natuurgebieden in het agrarisch landschap. Deze bijdrage is verhoudingsgewijs belangrijk doordat de biodiversiteit van de berm groter is dan in het omliggende agrarisch landschap. Ook optimale ontsnippering is belangrijk om leefgebieden niet onnodig te verkleinen.

De provinciale infrastructuur heeft op dit moment een strikt economische legitimatie. Gezien de belangrijke bijdrage van ons areaal aan de biodiversiteit en de potenties die aanwezig zijn om deze bijdrage nog te vergroten is het belangrijk dat deze functie expliciet benoemd wordt als doelstelling bij onze infrastructuur, zodat de maatregelen automatisch worden meegenomen in planprocessen en tegen relatief geringe kosten gerealiseerd kunnen worden.

Wegbeheer optimaliseren voor infrastructuur

Het huidige beheer van de berm is goed. Er liggen in het gebied nog wel kansen om dit verder te verbeteren. Deels kan dit budgetneutraal en deels kunnen deze kansen worden benut door een verbetering van de inrichting van de berm. Deels wordt maaibeheer niet toegepast omdat het duurder is en veroorzaakt hinder en gevaarlijke situaties. In het kader van Groen kapitaal kunnen kansen worden geïnventariseerd en geanalyseerd door kosten en baten tegen elkaar af te wegen.

Groene innovaties en duurzame mobiliteit

Innovaties kunnen ook een rol spelen, door bijvoorbeeld de zoutbelasting door gladheidsbestrijding te verminderen. Ook inzetten op duurzame mobiliteit, zoals reeds gebeurt in het kader van het Milieubeleidsplan, is positief voor de natuur. Dit vermindert namelijk de stikstofdepositie.

Vaarwegbeheer

Hoe we de ecologische waarden in stand houden en wat de ecologische waarden exact zijn zoals bij de wegbermen is niet bekend. Om de kansen in het vaarwegbeheer voor zowel oevers als waterbodems te benutten is eerst informatie nodig op basis waarvan gerichte keuzes en gericht beleid kan worden gemaakt. De eerste stap hier is om een vergelijkbare inventarisatie te laten maken.

Grondverkoop en -pacht

In het kader van de evaluatie van het grondbeleid wordt de mogelijkheid onderzocht om aanvullende eisen aan biodiversiteit te stellen bij de verkoop en pacht van gronden.

Beheer provinciale gebouwen

Het verhogen van de biodiversiteit in en rondom provinciale gebouwen kan worden uitgesplitst in:

- Beheer en vast of klein onderhoud van bestaande gebouwen en civiele kunstwerken
- Nieuwbouw en renovatie van gebouwen en civiele kunstwerken.

De eerste categorie wordt voldoende beschermd door de F&F-wet en behoeft geen aanvullend beleid. Bij nieuwbouw en renovatie is de ervaring dat kansen worden gemist doordat ecologen op een te laat stadium aanschuiven om voor betrekkelijk weinig geld kansen voor de biodiversiteit te benutten. Door natuurinclusief bouwen toe te passen bij nieuwbouw en renovatie van provinciale gebouwen en civiele kunstwerken zit de ecooloog al in de studiefase aan tafel en kan er in het ontwerp rekening worden gehouden met plant- en diersoorten, zonder veel extra kosten. Het provinciaal archeologisch depot Huis Van Hilde is al een mooi voorbeeld van natuurinclusief ontwerp.

Koplopers:

- De provinciale sector Dagelijks Beheer denkt na over alternatieve gladheidsbestrijding. De hoeveelheden chloor en natrium die vrijkomen bij de gladheidsbestrijding met strooizout hebben een negatief effect op de milieukwaliteit, de biodiversiteit en de kwaliteit van het oppervlaktewater. Om dit te verminderen wordt geëxperimenteerd met grassap uit provinciaal bermgras. Dit sap bevat vriespunt-verlagende mineralen (calcium, natrium, magnesium en kalium). Als dit sap geschikt te maken is voor een alternatief voor de gangbare strooimiddelen geeft dit een lagere milieubelasting omdat er minder gebiedsvreemde stoffen worden aangevoerd.
- Op de A4 tussen Delft en Schiedam is in november de Honey Highway geopend. De stichting Honey Highway heeft hier een speciaal bloemenmengsel ingezaaid om, samen met Rijkswaterstaat, Gemeente Midden-Delfland, Provincie, burgers, sponsors en bedrijven, een bijvriendelijke zone te realiseren.
- De provincie Brabant is begonnen met het stellen van aanvullende eisen aan pachtgronden die de omgevingskwaliteit (bodemkwaliteit, waterkwaliteit en biodiversiteit) versterken.

Conclusie: de provincie is als (vaar)-wegbeheerder volop bezig met groene en duurzame innovaties en kan in haar beheer daarvan een belangrijke rol als groene koploper vervullen. Bij alle innovaties is het verplicht om aan te sluiten op (zo veel mogelijk) provinciale doelen en een gedegen business case voor zowel de innovatie als het effect op de beheer- en onderhoudskosten.

Provinciale inzet:

De provincie stelt zich tot taak om de bestaande biodiversiteit van zijn eigendommen duurzaam in stand te houden dan wel te laten ontwikkelen naar de binnen het budget mogelijke ecologisch

haalbare potentie. Daarnaast heeft de provincie een belangrijke rol in het ecologisch beheren en ontsnipperen van de provinciale infrastructuur. Zij kan daarin een voorloper zijn en haar kennis over de mogelijkheden hiervan met andere partijen delen. Ook kan zij zoeken naar innovatieve oplossingen, zoals het grassap bij gladheidsbestrijding. Door in te blijven zetten op duurzame mobiliteit dient de provincie een dubbeldoelstelling voor milieu en natuur.

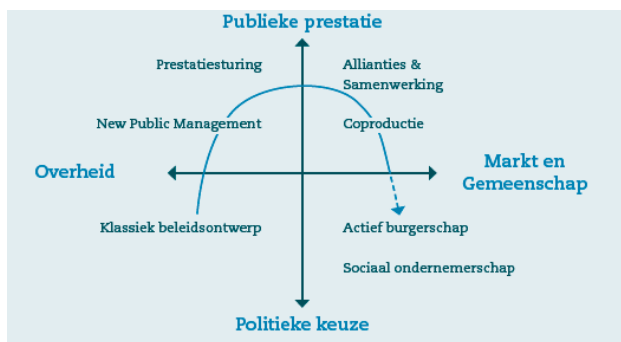
Door natuurinclusief bouwen toe te passen bij nieuwbouw en renovatie kunnen extra kansen worden gepakt.

Sturingsmogelijkheden van de provincie

De manieren van sturing die de provincie tot nu toe heeft gehanteerd in het natuurbeleid zijn voor de realisatie van Groen Kapitaal vaak niet effectief. De provincie is immers meestal geen eigenaar van deze natuurcombinaties. De combinaties worden veelal door andere organisaties gevonden, vanuit hun eigen behoeften.

Deze ontwikkeling is niet alleen in het natuurbeleid gaande, maar vindt plaats op uiteenlopende beleidsterreinen, en is gelegen in een bredere verandering van de verhouding tussen overheid, bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers. De overheid blijft haar eigen doelen stellen en bepalen, maar is voor de realisatie daarvan steeds meer afhankelijk van initiatieven in de samenleving.

Voor deze nieuwe doelstellingen zijn nieuwe vormen van sturing nodig. Naar deze nieuwe vormen van sturing is de afgelopen jaren veel onderzoek gedaan, onder andere door de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB). De NSOB onderscheidt vier vormen van overheidssturing. Hieronder zijn de verschillende vormen, en de verschillende sturingsmethoden waarmee ze samenhangen, schematisch weergegeven. De NSOB constateert een ontwikkeling van de meer klassieke vormen van sturing (presterend en rechtmatig) in de linkerhelft, naar nieuwe vormen (netwerksturing en overheidsparticipatie) in de rechterhelft:

Bron: *Leren door doen. Overheidsparticipatie in een energieke samenleving* (NSOB 2014)

Conclusie

De provincie kan op verschillende manieren bijdragen aan meer Groen Kapitaal. Daarbij kan zij werken vanuit verschillende sturingsmodellen: rechtmatig, presterend, netwerkend en participierend. Vanuit al deze rollen kan de provincie bijdragen aan meer Groen Kapitaal, zowel vanuit bestaand beleid als met nieuw beleid.

Het is cruciaal dat de inzet van de provincie vanuit verschillende rollen inhoudelijk coherent is. Vooral van de rol die de provincie als eigenaar en 'presterende' overheid heeft, gaat een sterke voorbeeldwerking uit. Ook binnen het veld van waterbeheer en regionale economie heeft de provincie beleidsverantwoordelijkheden en instrumenten die zij kan inzetten. Het is belangrijk

dat zij hiervan ook gebruik maakt om zelf ook meer Groen Kapitaal te realiseren.

In binnenstedelijke gebieden heeft de provincie geen sterke positie of bevoegdheden, maar liggen wel veel kansen voor meer Groen Kapitaal, die niet overal worden benut. Betrokkenheid van de provincie wordt bij deze opgave wel gewaardeerd. Het is daarom raadzaam om hier als participerende overheid wel het belang te agenderen en te zoeken naar mogelijkheden om partijen te inspireren, te koppelen en faciliteren.

Per doel en krachtenveld is vanuit de vier perspectieven van de NSOB bepaald welke sturings- perspectieven de provincie het meest effectief kan inzetten. Dat levert het volgende beeld op:

Rol van de provincie:	Rechtmatige provincie	Presterende provincie	Netwerkende provincie	Participerende provincie
Kenmerken:	Politieke ambities vertalen in regels en inzet. <i>Zorgvuldig, onpartijdig en integer.</i>	Politieke ambities omzetten in eigen prestaties. <i>Doelen en harde prestatieafspraken</i>	Doelen realiseren in maatschappelijk overleg. <i>Verbondenheid en afstemming.</i>	Burgers en bedrijven ontwikkelen waarden, overheid sluit daarbij aan. <i>Ingehouden en bescheiden.</i>
Groen Kapitaal voor de economie	Tijdelijke natuur faciliteren	Eisen stellen bij verkoop en pacht van gronden	Communicatie over HIRB-regeling GLB optimaal inzetten	Samenwerking koplopers duurzame landbouw faciliteren (Projecten ihkv Duurzaam Door)
Groen kapitaal voor water en klimaat		Eigen vaarwegen inzetten voor biodiversiteit	Afspraken maken met andere waterbeheerders	Stimuleren groene oplossingen wateroverlast
Groen Kapitaal in provinciaal eigendom	Eisen stellen aan de instandhouding van biodiversiteit op provinciaal eigendom	Eigen bezit inzetten voor biodiversiteit	Infranatuur-netwerk realiseren met andere verheden.	Burger laten participeren bij het beheer van interessante provinciale eigendommen
Groen Kapitaal voor een groene en gezonde leefomgeving		Onderzoeken mogelijkheden beplanting voor verbeteren luchtkwaliteit langs provinciale wegen	Agenderen thema in stuurgroep Metropolitaan landschap	Participeren in netwerksamenwerking en deze faciliteren (Projecten ihkv Duurzaam Door) Kennisdelen met GGD's en andere betrokken partijen